

ONLINE ÚSKALIA FOLKLORISTICKÉHO VÝSKUMU

Eva Šipöczová

*Ústava evropské etnologie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brně
sipoczova@gmail.com*

Online pitfalls of folkloristic research

Abstract—The problematic aspects of internet research are slowly becoming manifest in all the Humanities. The primary concern of ethnology and folkloristics is contemporary folklore – anecdotes, urban legends, rumours, conspiracy theories, all of which are abundant on the internet. Nevertheless, the nature of virtual reality has given rise to new methodological problems and uncertainties. How should we collect folklore material on the internet? A conflict rages between classic face-to-face research, and the physically distanced research of the virtual space. Virtual space has different rules and principles of communication; it functions in a different way. Who is our informer? who is the proprietor of folklore on the internet? And how can we give relevant context to collected materials? The next ambush is the fact that the internet creates an inexhaustible quantity of folklore material which lives in databases, discussion forums, emails, chatrooms, social networks, etc.--How can we use this huge database? This contribution does not profess to provide a correct methodology for conducting qualitative folklore research on the internet. Its purpose is to point out the problems and thus join the discussion already taking place around the world, and increasingly in our region.

Keywords—Narrative folklore, folklore research, oral transmission, online research, transformation of tradition, contemporary narrative genres, contemporary proprietor

FOLKLORISTIKA¹ je odbor, ktorý sa formoval v priebehu 19. storočia, vychádza z literárnej vedy, slavistiky a z národnoobrodeneckej ideológie, ktorá hľadala „ducha národov“ v slovesných prejavoch roľníckych vrstiev oby-

vateľstva. Internet je médium, ktoré vznikalo z vojenských a vedeckých pohnútok v druhej polovici 20. storočia. Od 80. rokov bol poskytnutý verejnosti a stal sa globálnym zdrojom dát. Odbor a médium prešli svojim vývojom. Internet si našiel svoju cestu k folklóru. Na rade sú folkloristi, aby si našli cestu k internetu.

Folkloristika sa deklaruje ako odbor, ktorý je zameraný na výskum ústne tradovaného slovesného materiálu. Pomyselne sa postavila do opozície voči literárnej vede, z ktorej vzišla a ktorá sa zaoberá autorskými textami. Výskum bol a je zameraný na tradičné slovesné žánre – rozprávka, pieseň, povesť, legenda, balada, humoreska etc.; a má dva smery. Jeden je zber priamo od nositeľov a druhým je archívny výskum – hľadanie záznamov v rôznych druhoch písomných prameňov. I napriek tomu, že výskum sa zaoberal a zaoberá orálnym prejavom, od začiatku formovania odboru sa pracovalo najmä s písomnými záznamami, ktoré si zberatelia zhotovovali, alebo so spomenutými písomnými prameňmi (Leščák a Sirovátka 1982: 93). Až neskôr sa začal klásť väčší dôraz na kontext, folklórnu situáciu, performanciu a osobnosť nositeľa. Etnológovia pochopili, že folklórny text fixovaný na papieri stráca svoju autentickosť. Možnosť audiovizuálneho záznamu výrazne pomohla, no i ten má svoje nedostatky. Ďalším významným krokom bolo „priznanie“, že nie všetok materiál prenášaný ústnou tradíciou má pôvod v lude. Dokladom je práca Bedřicha Václavka *Písemnictví a lidová tradice*, v ktorej sa venuje vzťahu umelej, kramárskej a ľudovej piesne (Václavek 1938). Nasledovali výskumy vplyvu školskej hudobnej výchovy, rádiového vysielania, folklórneho hnutia a pod. na repertoár a spevnosť.

Folkloristi teda vždy pracovali s textom i napriek tomu, že predmetom ich výskumu bol vždy orálny prejav. V súčasnosti začal žiť folklór vlastným životom i v rámci internetu. Paradox písomne fixovaného a hovoreného slova sa

1 Publikace článku byla podpořena grantem AntropoWebzin 2011–2012 přiděleným v rámci Studentské grantové soutěže ZČU pod číslem SGS-2011-031 a grantem Studentské vědecké konference ZČU pod číslem SVK2-2012-001.

v rámci tohto média vytráca, no stavia výskumníkov pred nové problémy. Nachádzame tu materiál so základnými vlastnosťami folklóru – komunikatívnosť, tradovanie, kolektívnosť, variabilita, anonymita (Leščák a Sirovátka 1982: 19 – 25), avšak v zmenenej či úplne odlišnej forme, ako ich poznáme z tradičného prostredia. Nejasná je napríklad otázka autenticity, performancie a vzájomného prelínania komunikácie *face to face* a tej online.

Príspevok si netrúfa na poskytnutie konkrétnej kvalitatívnej metódy na výskum na internete. Autorka vychádza z vlastných skúseností, ktoré pri svojej doterajšej práci zameranej na súčasné slovesné žánre (anekdota, mestská povesť, konšpiračná teória, fáma, internetový mém a hoax) nazbierala. Konfrontovaná bola s niekoľkými problémami a nedostatkami samotného internetu ako miesta na folklórny výskum, ako aj s nedostatkami aplikovania zaužívaných folkloristickej metódy na výskum na webe. Čerpať bude i z odbornej literatúry, ktorá sa priamo alebo okrajovo venuje problematike.

INTERNET – ŠPECIFIKÁ PROSTREDIA Z FOLKLORISTICKEJ PERSPEKTÍVY

Internet je médium, ktoré sme sa rýchlo naučili denne používať. Vo svete sa problematike online výskumu venuje pozornosť už dlhší čas. Jednou z nápomocných publikácií je pre nás práca *The SAGE Handbook of Online Research Methods* (Fielding et al. 2008). Počas folkloristického výskumu na poli tohto média je potrebné uvedomiť si jeho špecifické vlastnosti, čo ho robí z etnologického hľadiska zaujímavým, aké rysy má spoločné a rozdielne s realitou, folklórnymi mechanizmami, komunikáciou *face to face*, ako funguje prenos informácií, samotného materiálu a podobne.

V prvom rade je internet zdrojom nevyčerpatelného množstva informácií. Reálne je nemožné obsiahnuť všetky stránky, ktoré obsahujú folkloristický materiál. Treba si preto presne stanoviť, akému typu materiálu a stránok sa výskumník bude venovať a vychádzať z ich vlastností. Taktiež si stanoviť, ktoré konkrétne stránky budú nosným základom výskumu a prečo.

Nevyčerpatelnosť materiálu je spoločná s folkloristickým výskumom mimo online sveta. Nie je možné vyzbierať všetok materiál, ktorý medzi ľuďmi koluje alebo je v ich pasívnom repertoári. Sú to množstvá materiálu, ktorý sa

stále mení, vzniká, zaniká, opätovne sa obnovuje v nových podmienkach, pričom sa mení aj samotný spôsob existencie. Veď i samotná téma „folklór na internete“ je nová. Mohla vzniknúť len pod vplyvom technizácie spoločnosti, vzostupu informačných technológií a sprístupneniu internetu širokej verejnosti.

Vzhladom na svoju globálnosť poskytuje internet priestor na výskum naprieč svetom. Zbierať materiál môžeme viac-menej zo všetkých kútov sveta (V niektorých krajinách podlieha obsah internetu a prístupnosť webových stránok cenzúre alebo sú obmedzenia spojené so zákonmi a autorizáciou obsahu. Dôležitý je i fakt, že najvyššia miera demokratizácie a dostupnosti internetu širokým masám je v spoločnostiach euroamerického typu a v demokratických krajinách).

S tým úzko súvisí globalizácia, ktorá sa pre výskumníka stáva ďalšou komplikáciou. Kultúrna globalizácia je proces, ktorého história siaha do obdobia priemyselnej revolúcie. Vznik priemyselne vyrábaných tovarov pre spotrebiteľa zo stredných a nižších vrstiev, urbanizácia, vznik robotníckej triedy a diferenciacia času na pracovný a voľný sú základy globalizácie. Postupne sa stierali/jú špecifiká etnických/národných/lokálnych kultúr. Tento proces sa deje pod tlakom trhu, masmédií, kapitalizácie kultúry, demokratizácie, turizmu etc. neustále. Kultúra sa naprieč krajinami unifikuje bez ohľadu na hranice (*Cultural globalization* 2012). Veľkú úlohu dnes zohráva práve internet. Pre folkloristický výskum to znamená niekoľko zásadných skutočností.

Internet zjednodušuje šírenie, čo spôsobuje, že sa do nášho prostredia jednoducho a rýchlo dostávajú nové žánre, motívy, sužety a témy. Ako príklad môžeme uviesť internetové mémy – jav, ktorý je relatívne nový (niekoľko desiatok rokov) a vznikol priamo v prostredí internetu. Prekladom z iných jazykov (nie výlučne, môžu sa šíriť i v pôvodnom jazyku) sa k nám šíria všetky žánre, ostávajú v pôvodnej podobe alebo sa prispôbujú novým nositeľom. V prípade mestských povestí a anekdot prebieha prispôbovanie napríklad zasadením rozprávania do domáceho prostredia – Londýn sa mení na Prahu, Obama na Fica, Poliak na Záhoráka. I napriek vysokej miere globalizácie, teda k vyrovnávaniu kultúrnych rozdielov, dochádza k procesom, pri ktorých spoločnosť prispôsobí jav svojim potre-

bám a prostrediu. Jednotlivé spoločenstvá teda nie sú len pasívnym prijímateľom, ale aktívnym spoluvorcom nových verzií. Pre folkloristov je to dokladom, že i napriek kultúrnej unifikácii stále dochádza k „ľudovej“ tvorivosti.

Okrem prispôbovaniu cudzieho materiálu na domáce prostredie vzniká slovesný folklór i v rámci národov/štátov/etník/komunit. Dokladom je materiál, ktorý vychádza priamo z vnútra istej spoločnosti, z jej špecifik, ktoré sa nedajú jednoducho zamieňať. Najlepším príkladom sú politické anekdoty, ktoré reagujú priamo na konkrétne dianie na úrovni štátnej či regionálnej a bez poznania kontextu strácajú na komike.

Uvedomiť si treba aj fakt, že v rámci internetu dominuje anglický jazyk, ktorý sa tým pádom stáva nepísaným jazykom webu (Shifman a Thelwall 2009: 2569). Jeden z dôsledkov je prenikanie internetových skratiek do inonárodných webov a verbálnej komunikácie (LOL - *laughing out loud*, OMG - *Oh my God* a pod.) a tvorba folkloristického materiálu v angličtine (hlavne internetové mémy), i keď nie je rodným jazykom autora/publika. Práve tento prípad komplikuje určenie pôvodu mému. V hovorovej reči sa často udomácňujú aj anglicizmy z IT technológie.

Internet je komunikačné médium. Na jednej strane stojí autor, ktorý poskytuje informáciu a na druhej publikum, ktoré ju prijíma. Dialogickosť je teda ďalším spoločným znakom folklórnej a virtuálnej komunikácie. Na internete môžeme vymedziť:

- Dynamickú komunikáciu, zastúpenú emailami, sociálnymi sieťami, diskusnými fórami, chatovacími miestnosťami. V rámci nich dochádza k interakcii, ktorá sa výrazne približuje ústnej komunikácii. Je založená na dialógu, striedajú sa reakcie zúčastnených, je asociatívna, existuje v rámci nej možnosť emotívneho vyjadrenia.
- Statickú komunikáciu, ktorej chýba charakter priamej interakcie, je určená primárne na čítanie a prezeranie. V rámci nej vznikajú databázy (Laineste 2003: 93).

Najmä dynamická komunikácia sa približuje orálnemu prejavu, má podobu „elektronického slova“ (Hajduk-Nijkowska 2009: 156).

„Ak by sme vychádzali z početných úvah na tému porovnania folklórnej a literárnej komunikácie, internetová komunikácia akoby v sebe niesla stopy oboch. Dochádza k špecifickému typu miešania písomnej a ústnej komunikácie... Z hľadiska komunikácie sa možno pozeráť na internet ako na... komplikovaný mix ústnej, literárnej, osobnej a masovej komunikácie.“ (Galiová 2003: 88) Písaný text v rámci internetu znižuje svoje nároky na štylistiku, využívanie diakritických znamienok (vychádza z faktu, že ešte pred niekoľkými rokmi nepodporovali zahraničné/anglické software zahraničnú diakritiku, a tak boli špecifické znaky národných abecied znázorňované nesprávne a text sa stával nečitateľný), spisovnosť, formálnosť. Týmito procesmi sa písaný text približuje hovorenému slovu, dialektu a slangu. Emócie sa vyjadrujú skratkami, graficky – veľkými písmenami, znásobovaním hlások, alebo „smajlíkmi.“ Podľa M. Kõiva a L. Vesik umožňujú miešanie orálneho a literárneho jazyka v rámci internetu vznik nových folklórnych žánrov (Kõiva a Vesik 2009: 98). Dokladom môžu byť spomínané internetové mémy, ktoré majú okrem slovnej zložky i vizuálnu a výrazne čerpajú z masovej kultúry.

Pre folklór je jedným z typických znakov dialogickosť. Túto možnosť poskytuje i internet, no dialóg či reakcia publika na podnet neprichádza tvárou v tvár, ale virtuálne. Spätná väzba môže byť ďalším textom, poprípade vyjadrená graficky, alebo vo forme hodnotenia príspevku (like, karma, bodovanie hviezdami a pod.) I napriek chýbajúcemu priamemu kontaktu môžu byť a často bývajú reakcie veľmi emotívne. Súvisí to s ďalšou charakteristickou vlastnosťou internetu a tou je anonymita. Vystupovanie pod prezývku umožňuje formovanie rozdielnej identity, podporuje odvahu vyjadriť sa, chráni pred prípadným spoločenským nesúhlasom a predsudkami – či už názorovými, sociálnymi, gendrovými, vzdelanostnými, vekovými a pod. (Galiová 2003: 89, 90). Podrobnejšie sa problematike identity a nositeľa budeme venovať v nasledovnej kapitole.

NOSITEL

Stereotyp folkloristickej informátorky či informátora má podobu bábiky a deduška, ktorí výskumníkovi/výskumníčke na diktafón spievajú ľudové pesničky, rozprávajú životný príbeh, alebo recept na knedle, ktorý ich naučila ich prababička. Takýto respondent poskytoval možno-

sť zistiť a zachytiť nielen materiál, ale aj informácie o samotnom nositeľovi, o jeho živote, rodine, zázemí, o tom, kedy a ako sa jednotlivé piesne spievali, rozprávali rozprávky a povesti. Bolo možné sa priamo pýtať, robiť návratné výskumy, sledovať premenu (napríklad v repertoári či interpretácii) pred vlastným očami. V rámci internetu je situácia diametrálne odlišná.

Nositeľ je ktokoľvek, najčastejšie ukrytý za prezývku (a to možno vždy za inú), objavujúci sa a miznúci, s meniacimi sa návykmi, intenzitou pôsobenia a pod. Pre folklór bol, je a vždy bude nositeľ neoddeliteľnou zložkou, ktorú treba spoznať na lepšie uchopenie a pochopenie samotného folkloristického materiálu i spoločnosti, v ktorej existuje. Kde začať s hľadaním online nositeľa?

Rozlišujeme tri typy užívateľov: *čitatelia* – texty čítajú, ale aktívne sa nezapájajú vkladáním príspevkov; *prispievatelia* – vkladajú, šíria, tvoria, komentujú, prispievajú, hodnotia; a *spravovatelia* – môžu vymazávať nevhodný obsah prispievateľov, usmerňovať prispievateľov a korigovať prístupnosť (Galiová-Panczová 2007: 7). Pri výskume je dôležité uvedomovať si, aké miesto majú tieto tri skupiny v skúmanom priestore a čo ich postavenie prináša. Pasívni čitatelia neovplyvňujú život folklórneho materiálu na internete, ale môžu ho prenášať do verbálnej komunikácie, teda mimo sieť. Prispievatelia sú tvorcami, ktorí nás najviac zaujímajú a budeme sa im venovať v ďalšom texte podrobnejšie. Správcovia majú právo veta. Môžu, v niektorých prípadoch musia, mazať príspevky, ktoré považujú za nevhodné. Vymazávanie vychádza z internej etiky spravovateľa, alebo majiteľa webu (napríklad v prípade používania nadávok), poprípade i zo zákona – ide o príspevky hanobiace národnosť, etnickú skupinu, náboženské presvedčenie etc., pornografiu a ďalšie.

Prvé, čo sa o aktívnom nositeľovi/prispievateľovi dozvedáme, je meno (prezývka, nick, ID). Čoraz zriedkavejšie sa jedná o skutočné meno, prevažujú prezývky. Neosobnosť prostredia a možnosť anonymity podporujú tento trend. Autor príspevku sa „ukrýva“ za pseudonym, pod ktorým môže vystupovať opakovane alebo jednorázovo. „Zmenená identita spúšťa mimovoľné zmeny v spôsobe konverzácie, v štylizovaní. Odbúravajú sa bariéry prípadných komplexov spojených so sebahodnotením.“ (Galiová 2003: 90) Pri analýze materiálu a folklórnej

situácie, pri ktorej bol zaznamenaný, si treba uvedomiť, že to, ako nositeľ vystupuje v rámci internetu, môže byť v rôznej miere odlišné od jeho vystupovania v komunikácii *face to face*. Problematika patrí najmä do oblasti psychológie. Folklorista by však nemal na tento fakt zabúdať, napríklad pri analýze repertoáru konkrétneho prispievateľa, pri analýze priebehu online diskusií a podobne.

Môžeme sa pokúsiť nakontaktovať a osobne sa stretnúť s nositeľom, čo určite významne doplní výskum. Tento krok by výrazne napomohol pri získaní základných údajov o gendri, veku, zamestnaní, vzdelaní a živote respondenta, ktoré môžu byť (a bývajú) ukryté za alternatívnu identitu. Rozdielna situácia je v priestore sociálnych sietí a komunikácie, ktorá často stavia na kontaktoch z reálneho sveta. Internet je využívaný ako komunikačné médium v rámci rodiny, priateľov, kolegov, spolužiakov. O takýchto nositeľoch vieme podrobnejšie informácie, tvoria lepší základ pre výskum. Otázkou je odosobnenie od takéhoto prostredia, nezaajatnosť výskumníka a rozmanitosť respondentov.

Nositeľ môže s folklórnym materiálom pracovať rôzne. Môže si vytvárať vlastnú databázu, môže ho šíriť ďalej, môže ho pretvárať, prispôbovať, prekladať z iných jazykov i tvoriť. Najzaujímavejším procesom sa pre folkloristu javí tvorba a následný život a šírenie výtvoru. Otázne je, či etnológ bez informačného vzdelania je schopný dohľadať prvý počítač, na ktorom daný internetový mém vznikol, IP adresu pripojenia, prvý hardlink, na ktorom bol uverejnený, a či ho vlastne vytvoril majiteľ počítača, alebo niekto, kto má k nemu prístup. V prípade ostatných žánrov je autorstvo ešte neistejšie, pretože môžu mať základ v orálnej tradícii.

Dôležité je zamyslieť sa i nad motiváciou prispievateľa k činnosti. V prípade anekdot a internetových mémov sa ako prvá podsúva zábavná funkcia. Prispievateľ môže očakávať pozitívne uznanie v podobe zmieneného hodnotenia príspevku. V prípade politických anekdot, fám, konšpiračných teórií alebo internetových mémov môže za ich šírením stáť propagácia názoru, niekedy hraničiaca s propagandou, snaha informovať alebo naopak byť informovaný. Pri podrobnejšom výskume nositeľa sa môžu objaviť i ďalšie funkcie.

FOLKLORISTICKÝ MATERIÁL, JEHO PODOBY A MIESTO VO VIRTUÁLNO M SVETE

Na webe nájdeme v rôznych podobách a formách všetky druhy slovesného folklóru. Život jednotlivých žánrov sa v rámci internetu líši. Tradičný materiál a anekdoty sa často vyskytujú vo forme databáz, teda priestoru statického, určeného na vkladanie a čítanie. Dynamický charakter sa pri nich rozbieha až v prípadnom komentovaní.

Rozdielne sa správajú v priestore internetu žánre ako fáma, mestská povesť, konšpiračná teória a hoax. Tie v sebe nesú nezodpovedanú otázku o pravdivosti a nepravdivosti svojho obsahu. Preto sa často stávajú spúšťačom a súčasťou diskusií, teda spadajú do oblasti dynamickej internetovej komunikácie. Existujú stránky zamerané priamo na konšpiračné teórie a príbuzné žánre. Medzi nimi môžeme rozlišovať tie, na ktorých sa polemizuje o pravdivosti a nepravdivosti, a tie, kde sú konšpiračné teórie prezentované ako pravda. Do prvej skupiny by sme mohli zaradiť napríklad stránku *hoax.cz*. Stránka je zameraná na tvorbu databázy nevyžiadaných a varovných emailov. Medzi nimi nachádzame motívy z mestských povestí i z konšpiračných teórií (Janeček 2007: 13). Spravovateľ stránky k jednotlivým hoax poskytuje komentár o ich pravdivosti a nepravdivosti. Druhá skupina je nebezpečnejšia, pretože prezentuje „alternatívny“ výklad súčasného spoločenského diania a histórie. Tu sú konšpiračné teórie prezentované ako pravda, ich vierohodnosť je posilňovaná zdanlivou odbornosťou, manipuláciou so zdrojmi, vytrhávaním informácií z kontextu a pod. (www.prop.sk). Nestoja za nimi laickí nadšenci súčasného folklóru či vedci, ale ideologicky vyhranené osoby. V prípade uvedenej stránky ide o slovenskú ultrapravicu a kvôli obsahu webu bolo v roku 2010 začaté trestné stíhanie voči spravovateľom (Tódová 2010). Na tomto type stránok diskusia prebieha v duchu vzájomného podporovania teórií, v prípade nesúhlasu dochádza k dokladaniu dôkazov pravdivosti, presviedčaniu, či k protiútokom na autora príspevku.

Odborné databázy a stránky uvedeného typu by sme mohli chápať ako dva protipóly „prírodného“ života folklórnych žánrov v rámci internetu. Databázy sú miestom hromadenia materiálu, pomyselnou konečnou stanicou. Uvedenie v databáze robí zo zaznamenania varianty ďalšiu položku, odosobnenú od nositeľa a vytrhnu-

tú zo života. Pravdaže len pomyselne, pretože z databáz návštevníci môžu kopírovať a zdieľať to, čo ich zaujalo, a teda šíriť materiál ďalej. Na druhom konci škály stojí web postavený na silnom ideologickom presvedčení. Vybrané konšpiračné teórie sú prezentované ako jediná a mocou zámerne utajovaná pravda. Osvojenie si obsahov konšpiračných teórií je také silné, že racionálna a odborná polemika o pravdivosti obsahov je zbytočná. Žánre v takomto prostredí, napríklad v rámci diskusných fór a chatov, môže bujniť, rozrastať sa a postupne sa šíriť. Takéto weby virtuálne združujú komunitu s podobným svetonázorom. Ak konšpiračná teória prekročí jej hranice, postupne sa mení a rôzni prístup k jej obsahu. Noví nositelia sa k nej môžu stavať inak, pochybovať, prijať či odmietnuť, no bez podpory silného presvedčenia žije pozvolnejšie, dochádza k medzižánrovým posunom, postupnému upadaniu do zabudnutia či opätovnému oživovaniu v orálnej i virtuálnej sfére.

Žánre prezentujúce sa ako pravda žijú v diskusných fórach, šíria sa emailami, sociálnymi sieťami. Ich pravdivosť je dokladaná vlastnými skúsenosťami, či skúsenosťami kamarátovho kamaráta, alebo spochybňovaná zo strany „osvietených“ skeptikov. Na rozdiel od databáz, pri tejto forme výskytu slovesných žánrov je badateľnejší kontext, dialogickosť je zjavnejšia a materiál sa ľahšie analyzuje. Problémová ostáva spomínaná anonymita nositeľa, jeho motivácia a ďalšie súvisiace otázky.

DATABÁZY

Na internete sa stretávame s dvoma základnými typmi databáz folkloristického materiálu. Prvou sú odborné/poľodborne zamerané stránky, ktoré slúžia na zber a archivovanie, doplnené o odborné, vedecko-populárne texty a blogy týkajúce sa oblasti záujmu. V prípade mestských povestí a fám napríklad aj „dôkazov“ pravdivosti, či nepravdivosti jednotlivých príbehov, štatistiky ich aktuálnosti, grafy mapujúce vznik, šírenie a varianty internetových mémov a pod. Ich vznik iniciovali rôzni odborníci – sociológovia, etnológovia, folkloristi, teoretici masových médií, alebo nadšenci z rád laikov, pre ktorých je takýto výskum formou zábavy či hobby. Druhou sú neodborné, otvorené databázy. Oba typy sú postavené na prispievateľoch, ktorí sa aktívne zapájajú do zberu materiálu.

Internet poskytuje vedcom nový priestor a spôsob zberu materiálu. Tento fakt si postupne začínajú uvedomovať a využívanie možností, ktoré IT priemysel a s ním spojený virtuálny svet poskytujú, je stále badateľnejšie. Dokladom sú práve databázy, ktoré pri práci s materiálom poskytujú vedcom priamu možnosť spracovávania (triedenie, vytváranie hypertextov, odkazov na príbuzné či podobné záznamy, možnosť pripísania poznámky k textu, vyhľadávanie a iné). Medzi odborné patria napr.: *cernasanitka.cz* a *knowyourmeme.com*.

Druhý typ databáz je zameraný na zbieranie a uverejňovanie materiálu bez vedeckého zámeru. Zväčša sa jedná o zábavné stránky. Preberaním z rôznych kútov internetu alebo vlastnou tvorbou hromadia vtipy, internetové mémy, zábavné videá a uverejňujú ich. Za prevádzkou nestoja ľudia, ktorých ideou je výskum, analýza a mapovanie javu. Napríklad prevádzkovateľ portálu *funny.sk* je firma, o ktorej sa z obchodného registra dozvedáme, že jej činnosť je zameraná na kúpu, predaj a sprostredkovanie rôznych služieb, reklamu, montáž a mnoho ďalšieho, ale nie na vedu (*Výpis z Obchodného... 2012*). Tieto databázy majú často veľké rozmery, ale chýba im poriadok udávaný odborníkmi. Menšie databázy podobného charakteru vznikajú aj v rámci inak zameraných stránok, napríklad online periodík, vyhľadávačov, stránok poskytujúcich službu email a mnoho ďalších (*www.gulas.sme.sk*). Ako pristúpiť k takto nahromadenému materiálu? Čo poskytuje a neposkytuje na odborné spracovanie?

Na oboch typoch stránok sa stretávame s tematickým triedením materiálu. Tento prístup sa ponúka ako prvý. Podobne bol triedený aj tradičný materiál. Problém, a z odborného pohľadu zásadný nedostatok, nastáva v momente, keď sa napríklad ten istý vtíp rozpráva raz o policajtoch a potom o blondínkach. To však nie je otázka týkajúca sa výskumu na internete. Je to otázka metodológie triedenia súčasného slovesného folklóru vo všeobecnosti. Treba ju však brať na zreteľ v prípade spracovania online databáz.

Druhým zásadným nedostatkom sú chýbajúce pasportizačné údaje. Nevieme, či vtíp nositeľ našiel inde na internete alebo či sa k nemu dostal ústnym podaním. Najčastejší a často jediný údaj, ktorý môžeme získať, je dátum a čas vloženia príspevku. V každom prípade vieme zistiť, akým spôsobom je databáza napĺňaná.

Stretávame sa s databázami, do ktorých môže vkladať príspevok každý návštevník, pričom sám vyberá i tematickú kategóriu (<http://vtipy.vsetko.com/>). Iné databázy sú spravované – prispievateľ musí byť registrovaný na stránke, vytvára si vlastnú databázu svojich príspevkov. Príspevky sú vkladané aj správcom, zároveň správca udržuje obsah databázy v medziach etického kódexu a v prípade internetového mému uvádza pôvodný zdroj (www.gulas.sme.sk).²

V prvom prípade databáza vzniká z folkloristického pohľadu „prirodzenejšie“. Materiál neprechádza sitom osobného názoru správcov. Zásah je minimálny a pod vplyvom etického kódexu. Ten však môže mať rôznu podobu a rôzne stanovené hranice „slušnosti“. Na takýchto stránkach nachádzame viac materiálu rôznej kvality, neovplyvneného cenzúrou, a teda z pohľadu výskumníka poskytujúceho objektivnejší priestor na výskum. Pri druhej skupine sa dá manipulácia s obsahom vnímať negatívne. Napriek tomu netreba tieto databázy obchádzať, lebo môžu priniesť iný charakter materiálu. Zároveň dôraz na serióznosť stránky a jej obsahu a uzatvorenie pred širokým spektrom prispievateľov poskytujú priestor na oslovenie a získanie hodnovernejších informácií o prispievateľoch, respektíve nositeľoch. V oboch prípadoch vieme vyhodnotiť obsah osobných databáz jednotlivých prispievateľov, čo by mohlo pomôcť pri tvorbe obrazu o nositeľovi.

ZAČÍNAME

Folklór žije podľa toho, ako žijú jeho nositelia. V súčasnej informačnej dobe sme ho presunuli i do virtuálneho priestoru internetu. Ako správni a neváhajúci humanitní vedci by sme nemali premeškať príležitosť zachytiť a zaznamenať túto zmenu v období, keď prebieha. V závislosti od charakteru prostredia sme nútení prispôbiť výskumné metódy, nepodľahnúť prvému dojmu, nezabúdať na objektivitu a etiku výskumu, ktoré sa opäť posúvajú do rozdielnej roviny; ani na to, že virtuálny svet výrazne ovplyvňuje i každodennú realitu mimo siete. Možností a tém na výskum je mnoho. Stojíme pred výzvou, ktorá v sebe zahŕňa osvojenie si nových prístupov z odborov venujúcich sa masmediálnej a multi-mediálnej komunikácii, informačným technológiám, interaktívnym médiám a pod. Osvojené

² Informácia priamo od správcu stránky, 28.9. 2012.

poznatky budeme aplikovať na náš odbor, predmet výskumu a pustiť do spoznávania jedného spôsobu života súčasnej folklórnej tradície.

vosti Slovenskej republiky. Obchodný register na internete. Prístupné na: <http://www.or.sr.sk/vypis.asp?ID=12798&SID=3&P=0>, stáhnuto: 9.10. 2012.

POUŽITÁ LIETERATÚRA

Cultural globalization. Encyclopædia Britannica Online. Prístupné na: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1357503/cultural-globalization/225156/Additional-Reading>>, stáhnuto: 29.9. 2012.

FIELDING, N. et al. 2008. *The SAGE Handbook of Online Research Methods*. Los Angeles: SAGE.

GALIOVÁ, Z. 2003. Súčasný povesti a fámy – možnosti výskumu v rámci internetovej komunikácie. *Etnologické rozpravy*. 9 (2):81–93.

GALIOVÁ-PANCZOVÁ, Z. 2007. „Človek v ohrození a internet: politické konflikty v „online“ fámach a konšpiráciách,“ in *Malé dejiny veľkých udalostí III*. Ed. Z. Profantová. Bratislava: Ústav etnológie SAV.

HAJDUK-NIJAKOWSKA, J. 2009. Miesto folkloristiky vo výskume súčasnej kultúry. *Slovenský národopis* 57 (2): 149–161.

JANEČEK, P. 2007. *Černá sanitka. Druhá žeh: Pěrák, Ukradená ledvina a jiné pověsti*. Praha: Plot.

LAINESTE, L. 2004. Researching humor on the internet. *Folklore* 25. *Electronic Journal of Folklore*. Prístupné na: <http://www.folklore.ee/folklore/vol25/humor.pdf>, stáhnuto: 8.4. 2012.

LEŠČÁK, M a SIROVÁTKA, O. 1982. *Folklor a folkloristika*. O ľudovej slovesnosti. Bratislava: Smena.

KÕIVA, M. a VESIK, L. 2009. Contemporary Folklore, Internet and Communities at the beginning of the 21st Century. In *Media & Folklore. Contemporary Folklore IV*. Ed. M. Kõiva. Tartu: ELM Scholarly Press. Prístupné na: http://www.folklore.ee/rl/pubte/ee/cf/cf4/CF4_Koiva_Vesik.pdf, stáhnuto: 18.12. 2011.

SHIFMAN L. a THELWALL, M. 2009. Assessing Global Diffusion with Web Memetics: The Spread and Evolution of a Popular Joke. *Journal of the American society for information science and technology*. 60 (12): 2567–2576. Prístupné na: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=f88a037c-b099-424e-85c1-282bcfc19896%40sessionmgr15&vid=7&hid=9>>, stáhnuto: 31.1. 2012.

TÓDOVÁ, M. Prop.sk dostane otázky od polície. www.sme.sk Prístupné na: <<http://ekonomika.sme.sk/c/5608814/prop-sk-dostane-otazky-od-policie.html>>, stáhnuto: 1.10. 2012.

VÁCLAVEK, B. 1938. *Písemnictví a lidová tradice*. Olomouc: Index.

Výpis z Obchodného registra Okresného súdu Banská Bystrica. 2012. Ministrestvo spravodli-

